

Střítecký, Jaroslav

Karafiát, Jan (editor)

Co s ní?

In: Střítecký, Jaroslav. *Studie a stati*. 2. Karafiát, Jan (editor). Vydání první
Brno: Masarykova univerzita, 2020, pp. 271-273

ISBN 978-80-210-8879-5 (1. sv.); ISBN 978-80-210-9569-4 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142499>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Pravidelně klapající kolovrat zákonu dialektiky se zadrhl: marxologové a už i marxisté se vydávají na odysseu interpretací, aby vydolovali autentický marxismus. Sháňka po prameni je neklamným znamením nejistoty. Výrazně zvětšen vyvstává v zrcadle nemarxistické marxologie nejožehavější teoretický problém soudobého marxismu: co s filosofií? Lubomír Nový to názorně ozřejmil ve své knížce *Marx v NSR* (Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1967), která je přes svůj skrovný rozsah bohatě materiálově podložena a která i při vnějškovém omezení na marxologii západoněmeckou (celkový obraz tak nemůže být přímo ovlivněn například dílem Lukácsovým, Sartrovým, Merleau-Pontyho, Calvézovým, Lefebvrovým aj.) představuje podnětnou informativní sondu, doufejme předzvěst práce úplné: problémových dějin marxismu. V přehledu Lubomíra Nového jsou západoněmecké marxologické interpretace utříděny podle toho, co z marxismu považují za nejdůležitější.

A tu se ukazuje, že pouze katolická kritika Wetterova chápe pověstný „diamat“ (nazvaný „sovětským marxismem“, ač byl pod vlivem pozitivismu v zásadě formulován již ortodoxními teoretiky II. internacionály) jako univerzální filosofii, jako metafyziku hmoty, jako ateistickou scholastiku, která popírá Hegelovu dialektiku. S neudržitelností předmětu stala se neudržitelnou i jeho kritika. V tom se dovolává Nový autentického marxismu – a má vlastně na mysli marxismus hegelovský, především pak návrat k Marxovi samému. V podobě dialektického materialismu unikala marxistická filosofie Marxovi. Ve většině autentických „návratů“ a interpretací uniká Marx z filosofie: u Karla Löwitha třeba do dějin filosofie jakožto existenciální kritik Hegela, zakotvující existenci (na rozdíl od Kierkegaarda) sociálně a ekonomicky. Protestantským eschatologickým výkladům naproti tomu chybí při

všem historizování historický rozměr: chápou Marxe sub specie aeternitatis – přitom však nefilosoficky. Ba dokonce nejsou tyto výklady v pravém slova smyslu ani teologické: vykládají Marxe právě tak volně jako Písmo. Ztrátu víry v dogmatické principy křesťanství a opuštění náboženství kompenzují tím, že se zhlíží v marxismu jakožto v náboženství pro tento svět. Toto chápání marxismu jako kryptoteologie může být sotva něčím víc než pouhým barvitým svědectvím rozkladu zesvětštělého náboženství. Teologie Blochova je postavena na tom, že po Bohu zbyla už jen prázdnota: z Karla Marxe se pak stal prorok věštící zjevení posledního soudu v podobě povstání mas. V interpretacích zaměřených společensky je marxismus programově přesunován z roviny filosofické do sociologie. Nejde tu vlastně o hledání autentického Marxe, nýbrž o „otevřený“ marxismus – o autentický smysl toho, co dělal Marx. Prvním, co tu musí padnout do oka, je kritika společnosti. Frankfurtská sociálněvědná škola, reprezentovaná dnes nejvýrazněji Jürgenem Habermasem, provádí tuto kritiku jako kritiku ideologie s vytříbenou filosofickou kulturou – leč bez filosofie. Odvolávají se na proslulou tezi mladého Marxe, považuje filosofii za zrušenou. Uskutečňována je filosofie neustále, nepodlehne-li falešnému svodu stát se ontologií a zachová-li si odstup permanentního „kritického vědomí“. „Kritické vědomí“ frankfurtské školy je bytostně zakotveno nikoli filosoficky, nýbrž sociálně: sídlí v Grandhotelu Propast, jak napsal Lukács – kritizuje s vybraným vkusem existující společnost z hlediska jí samé. Pak tu ovšem chybí nejen transcendence, ale i kritika: kritika ideologie je vlastně ideologií kritiky, luxusním vlastním regulativem syté společnosti.

„Problém filosofie“ se vyhranil jak v marxismu, tak i v rezonujících myšlenkových směrech. Lubomír Nový jej formuluje jako otázku vztahu filosofie a speciálních věd – aktuálně tedy pro oblast společenskovědnou, jež se dodnes nevzpamatovala plně z otřesu, který jí způsobil pozitivistický scientismus. Tato otázka není postavena poprvé, filosofie na ní už jednou odpověděla propracováním fundamentální teorie bytí. V marxismu však působí „problém filosofie“ jako červ dezintegrace. Píše-li Nový, že dějiny marxismu by se mohly změnit v marxistickou filosofii dějin, je to výzva k problémové sebereflexi. Nejde ovšem jen o cestu od „sovětského marxismu“ k Marxovi nebo o cestu od starého Marxe k Marxovi mladému. Problémové dějiny marxismu by měly být především reflexí nového údobí společnosti, které se do zesystemizovaného historického materiálu nevešlo a rozbilo jej: naplnilo se zrušení tradovaného marxismu v jeho uskutečnění; harmonie člověka a jeho světa byla však opět odhalena jako harmonie jen myšlenková. Základní situace s Hegelovou tezí o skutečném a rozumném se opakuje. Znamená to konec systémového marxismu. Jeho „obnovování“, „tvořivé rozvíjení“, svádění cizorodých myšlenek pod vlastní firmu – zkrátka všechn ten synkretismus, který byl u nás halasně uvítán jako obroda, to všechno nemůže stav věci zakrýt. Zbýl a zbude Marx, problémy, jež nastolil a které jiní tvořivě rozvinuli. Tedy dějiny marxismu jako marxismus.

A zůstala philosophia prima, pokušení opět původně filosofovat. Anebo popření filosofie.